

medlemmer af Folketingets Europaudvalg
stedfortrædere

Journalnummer 400.C.2-0	Kontor EUK	15. april 2005
----------------------------	---------------	----------------

Som lovet af justitsministeren på samrådet den 8. april 2005 vedlægges til underretning for Folketingets Europaudvalg ministerens talepunkter.

Udkast til tale

Til ministeren til brug ved samråd i Folketingets Europaudvalg fredag den 8. april 2005 om samrådsspørgsmål B, der har følgende ordlyd:

”Ministeren bedes redegøre for, hvad hun konkret har planer om at foretage sig i forbindelse med sin udtalelse i Berlingske Tidende søndag den 13. marts 2005, hvor der fra ministerens side rettes kritik mod Menneskerettighedsdomstolen, der tillægges ”enevældig indflydelse”. Det bemærkes, at ”Forfatningstraktaten” for Europa, der skal til folkeafstemning i Danmark til efteråret, vil medføre en styrkelse af menneskerettighedsaspektet i EU, fordi ”Charteret for fundamentale rettigheder” inkorporeres i traktaten. Ministeren bedes på den baggrund redegøre for, hvilken indflydelse hendes udtalelser vil få på regeringens opbakning til forfatningstraktaten.”

1. Jeg er meget glad for, at udvalget har bedt mig redegøre nærmere for mine udtalelser om Menneskerettighedsdomstolens praksis.

Der er for mig ingen tvivl om, at menneskerettighederne er en vigtig del af fundamentet for et demokratisk samfund. Kernen i menneskerettighederne er netop, at de skal beskytte

borgerne mod vilkårlige overgreb fra staten, så vi kan leve uden risiko for f.eks. at blive fængslet uden rettergang eller for at blive udsat for tortur. I præamblen til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention er det da også fremhævet, at de grundlæggende frihedsrettigheder er grundlaget for retfærdighed og fred i verden!

For god ordens skyld vil jeg derfor også nævne, at jeg – og hele regeringen med mig – naturligvis bakker fuldt og helt op om forfatningstraktaten. Det gælder bestemt også det forhold, at EU's Charter om grundlæggende rettigheder er indarbejdet i forfatningstraktaten. Mine udtalelser om Menneskerettighedsdomstolens praksis har intet at gøre med forfatningstraktaten. Formålet med mine udtalelser i Berlingske Tidende var derimod at bidrage til den vigtige diskussion om grænsefladen mellem menneskerettigheder og politik.

Et kendetegn for et demokratisk samfund er vel, at der er og skal være plads til debat. Det gælder også en debat om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, og hvordan

Menneskerettighedsdomstolens fortolkning af konventionen har ændret sig gennem årene.

Jeg synes, at denne debat er både vigtig og nødvendig.

Den er vigtig, fordi den tvinger os til at standse op og reflektere over den indflydelse, som internationale menneskerettighedsforpligtelser efterhånden har fået på det råderum, vi politikere har til at handle indenfor.

Men debatten er også nødvendig for det danske folkestyre. Det må nemlig ikke blive sådan, at vi politikere bare bruger menneskerettighederne som et skjold, vi på bekvem måde kan gemme os bag ved, så vi undgår selv at diskutere og tage stilling til vanskelige spørgsmål. Jeg kan da godt se, at det kan virke tillokkende blot at slå ud med armene og sige ”det er i strid med menneskerettighederne”, når vi drøfter et vanskeligt politisk emne, og på den måde søge at lukke munden på modparten. Men det kommer os politikere og hele folkestyret til skade, hvis vi ikke samtidig tør tage de vanskelige poli-

tiske diskussioner. Vi skal også have det fornødne mod til at tage et selvstændigt ansvar og ikke blot overlade diskussionerne til dommere og andre jurister.

Vores vurdering af de menneskeretlige grænser kan selvfølgelig blive underkendt af Menneskerettighedsdomstolen. Det er jo Menneskerettighedsdomstolen, der til syvende og sidst endeligt fastslår, hvilke grænser Menneskerettighedskonventionen sætter. Risikoen for at blive dømt bør dog som udgangspunkt ikke afskrække os fra selv at regulere vanskelige spørgsmål og i den forbindelse tage stilling til, hvad der efter vores opfattelse er i overensstemmelse med konventionen.

2. Efter min mening er det ikke ubetinget en positiv udvikling for det demokratiske liv, at flere og flere af samfundets forhold kan opfattes som ”menneskerettighedsspørgsmål” og derfor i sidste ende vil kunne blive afgjort af Menneskerettighedsdomstolen. Uden at jeg på nogen måde vil underkende den store indsats, som Menneskerettighedsdomstolen har udøvet på menneskeretsområdet i Europa, er det ikke til

at komme uden om, at denne domstol ikke er en demokratisk valgt forsamling. Det er Folketinget derimod, og vælgerne kan ved næste folketingsvalg lade være med at stemme på de politikere, der har været med til at gennemføre en bestemt politik, hvis vælgerne ikke kan lide den politik. Den adgang har vælgerne ikke i forhold til Menneskerettighedsdomstolen.

Jeg kan som et eksempel nævne, at både den tidligere og nuværende regering siden 2000 har tøvet med at tiltræde den 12. tillægsprotokol til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Denne tillægsprotokol indeholder et generelt diskriminationsforbud på alle samfundsområder. Det lyder umiddelbart meget positivt.

Men ved nærmere eftertanke rejser det spørgsmål sig, om det er rimeligt, at det i givet fald skal være Menneskerettighedsdomstolen, der afgør, hvornår der er tilstrækkelig grund til at forskelsbehandle forskellige persongrupper i samfundet. Hvilke kriterier skal man f.eks. opstille ved en afgrænsning

af, hvilke personer der kan have ret til invalidepension eller hjælp til børnepasning eller lignende? Skal en domstol beskæftige sig med den slags fordelingspolitiske spørgsmål? Mit svar er: Nej. Det er som udgangspunkt politikernes opgave – vores opgave – at foretage sådanne fordelingspolitiske valg og ikke en opgave, som vi skal sætte dommere til at løse, uanset om det er danske eller udenlandske dommere.

3. Jeg synes, det er vigtigt, at vi tager os tid til at tage denne debat om, hvor grænsen skal gå mellem menneskerettigheder og politik. Og i den sammenhæng, hvilke spørgsmål der skal overlades til Menneskerettighedsdomstolen eller andre internationale menneskerettighedsorganer at besvare.

Der er ingen tvivl om, at der i tiden efter 2. verdenskrig var et stort behov for at sikre, at staterne ikke udsatte enkelte borgere eller hele persongrupper for vilkårlige overgreb. Man skal jo huske på, at Menneskerettighedskonventionen netop blev skabt i kølvandet på krigens rædsler. Og gennem de sidste 50 år har det gang på gang vist sig, at der fortsat er et re-

elt behov for at sikre grundlæggende menneskerettigheder - ytringsfriheden havde f.eks. trange kår bag jerntæppet indtil murens fald. Vi har også selv brugt tid og kræfter på at fremhæve respekten for menneskerettighederne i de nye demokratier i Europa og lagt vægt på, at Menneskerettighedskonventionen skal overholdes.

Men denne udvikling er ikke ensbetydende med, at vi skal gøre alt til menneskerettigheder. Og jeg tror, at langt de fleste vil være enige med mig i, at der fortsat skal være en grænse for, hvilke spørgsmål domstole og andre juridiske organer skal afgøre. F.eks. vil de fleste sikkert være enige om, at Menneskerettighedsdomstolen ikke på grundlag af konventionens princip om respekt for livet bør begynde at blande sig i spørgsmålet om retten til fri abort. Den grænse har Domstolen også respekteret i sin hidtidige praksis.

Alt i alt synes jeg, at det må være tilladt at standse op en gang imellem og tænke lidt over tingenes tilstand. Derfor appellerer jeg til, at vi kan have en stilfærdig debat om, hvordan

Menneskerettighedsdomstolens fortolkningspraksis har udviklet sig – en debat, der hæves op over det partipolitiske og ses i et større perspektiv.

For mig er det indlysende, at vi selv skal respektere Menneskerettighedskonventionen og de andre konventioner, vi har forpligtet os til at overholde, og at vi skal rette os efter Menneskerettighedsdomstolens afgørelser. Det danske samfund eksisterer ikke i et vakuum, for vi lever i en global tidsalder med daglige påvirkninger udefra – det gælder også den retlige ramme for vores folkestyre.

Men derfor kan man godt have en generel debat om forholdet mellem menneskerettigheder og de demokratiske organers indflydelse.

Som jeg ser det, er der to aspekter i denne debat: For det første om det er hensigtsmæssigt, at Menneskerettighedsdomstolen går langt i retning af detaljeret at udfylde de meget bredt formulerede bestemmelser i konventionen. Det har

den uomtvistelige konsekvens, at staternes råderum for en bestemt regulering begrænses mere og mere.

For det andet om Menneskerettighedsdomstolen gennem sin brede fortolkning af visse bestemmelser har inddraget for mange sager under paraplyen ”menneskerettighed”.

Jeg har ingen skråsikre svar på disse spørgsmål, men håber, at andre vil være enige i, at der er tale om spørgsmål, som vi kan og bør være opmærksom på, uden dermed nødvendigvis at kunne beskyldes for at være modstander af grundlæggende menneskerettigheder. Jeg håber derfor, at vi kan få en god debat om disse spørgsmål.

Udkast til beredskabstale

Til ministeren til brug ved samråd i Folketingets Europaudvalg fredag den 8. april 2005.

- **Eksempler på Menneskerettighedsdomstolens meget brede fortolkning af menneskerettighedsbegrebet**

Vi skal selvfølgelig have en Menneskerettighedsdomstol, der kan skride ind, når grundlæggende rettigheder krænkes. Men jeg synes, det er relevant at spørge, hvor langt Menneskerettighedsdomstolen bør gå i retning af en meget detaljeret fortolkning af de mange bredt formulerede bestemmelser i konventionen.

Jeg vil gerne illustrere dette synspunkt med et par eksempler. Det ene drejer sig om Menneskerettighedskonventionens artikel om foreningsfrihed. Vi er vel alle enige om, at for-

eningsfriheden er et grundlæggende princip, fordi det sikrer borgernes mulighed for at kunne danne foreninger i et demokratisk samfund. Derfor er det også fornuftigt, at princippet er omfattet af menneskeretskonventionen, og at alle Europarådets medlemslande skal respektere foreningsfriheden.

Men betyder det også, at Menneskerettighedsdomstolen på grundlag af dette generelle princip bør begive sig ud i en detaljeret stillingtagen til berettigelsen af eksklusivaftaler på arbejdsmarkedet? Bør det ikke snarere være sådan, at det er os, der som folkevalgte politikere skal tage stilling til, om det skal være lovligt at kræve, at bestemte grupper af ansatte er medlemmer af en bestemt fagforening? For mig at se er dette i høj grad et spørgsmål, hvor man med rette kan diskutere, om ikke politikerne bør foretage denne vurdering i stedet for Menneskerettighedsdomstolen. Men netop et sådant spørgsmål finder Menneskerettighedsdomstolen at kunne behandle under ”foreningsfriheden”, selv om staterne be-

vidst undlod at indarbejde den såkaldte ”negative foreningsfrihed” i konventionen, da man forhandlede den i sin tid.

Et andet eksempel, jeg vil nævne, drejer sig om konventionens artikel om ret til respekt for privatliv og familieliv. Det er klart, at der kan være behov for at beskytte børn mod vilkårlig tvangsfjernelse fra deres familier, ligesom der kan være behov for at beskytte folks privatliv ved f.eks. at sætte grænser for politiets adgang til at aflytte vores hjem. På samme måde kan der være behov for i visse situationer at sikre udlændinges ret til familieliv, når man overvejer at udvise dem eller at meddele dem afslag på familiesammenføring med herboende ægtefæller. Derfor er denne artikel i konventionen også udtryk for en grundlæggende rettighed, der selvfølgelig skal beskyttes.

Men man kan vel godt stille det spørgsmål, om denne rettighed giver Menneskerettighedsdomstolen grundlag for i detaljer at fastlægge, hvornår f.eks. gifte personer skal have ret til at skifte efternavn. Eller hvilket efternavn ugifte forældre

skal kunne give deres fælles børn. Eller hvornår man skal have ret til at benytte et bestemt fornavn. Er det ikke et spørgsmål, der hænger så tæt sammen med hvert enkelt lands kultur og traditioner, at det er landets egne politikere, der bør kunne fastsætte regler om det uden indblanding fra Menneskerettighedsdomstolen? Eller skal det anses for en grundlæggende menneskeret frit at kunne skifte fornavn og efternavn, som det passer én? Umiddelbart forekommer det meget vidtgående og spild af ressourcer, at Menneskerettighedsdomstolen skal bruge tid på at tage stilling i sådanne sager.

Andre eksempler kunne være domstolsbehandling af klager over parkeringsafgifter og forbud mod at vise politiske reklamer i fjernsynet. Der er en række områder, som efter min opfattelse ikke nødvendigvis kan karakteriseres som hørende til de grundlæggende menneskerettigheder, og hvor den nærmere regulering bør være politisk og ikke juridisk begrundet.

Udkast til beredskabstale

Til ministeren til brug ved samråd i Folketingets Europaudvalg fredag den 8. april 2005.

- **Menneskerettighedsdomstolens praksis om retten til et bestemt fornavn eller efternavn**

[Professor Mads Bryde Andersen og tidligere dommer ved Menneskerettighedsdomstolen Isi Foighel har i Berlingske Tidende givet udtryk for divergerende opfattelser af den aktuelle diskussion med udgangspunkt i klagesager om retten til bestemte for- eller efternavne.]

Spørgsmålet om navne har været brugt som illustration af synspunkterne i den igangværende debat. Jeg har selv i et indlæg i Berlingske Tidende rejst spørgsmålet om, hvorvidt Menneskerettighedsdomstolen på grundlag af konventionens bestemmelse om ret til privatliv og familieliv i detaljer skal kunne fastlægge, hvornår man vil have ret til at benytte et bestemt fornavn eller efternavn.

Tidligere dommer ved Menneskerettighedsdomstolen, Isi Foighel, svarede på mit spørgsmål ved at berette om en konkret sag, han havde været med til at behandle ved Menneskerettighedsdomstolen, hvor en mand ikke måtte bruge sin kones efternavn. Isi Foighel havde syntes, det var tidsspilde at bruge Domstolens tid på sådan et spørgsmål, men havde så fået at vide af sin ungarske kollega, at navnelovgivningen kan bruges som et effektivt undertrykkelsesmiddel for at udviske folks nationale identitet og krænke deres selvværd. F.eks. levede der i Slovakiet et ungarsk mindretal på ca. 800.000 personer, som efter slovakisk lov ikke måtte gifte sig, medmindre de antog et slovakisk navn. Andre gange har

man forhånet og latterliggjort jødiske befolkningsgrupper ved at kræve, at de f.eks. skulle have dyrenavne som Vogel eller Fisch.

På den baggrund er navnelovgivning altså ikke alle steder så uskyldig, og i den konkrete sag gjorde Menneskerettighedsdomstolen derfor efter Isi Foighels opfattelse Europa en tjeneste ved at begrænse statens ret til at bestemme borgernes navne.

Han har selvfølgelig ret i, at det kan være yderst relevant at tage navnespørgsmål op, når de bruges til at undertrykke eller latterliggøre minoriteter, men mig bekendt har Menneskerettighedsdomstolen ikke haft en eneste sag, der bare tilnærmelsesvist ligner de eksempler, Foighel nævner.

Den sag, Foighel selv var med til at behandle, drejede sig derimod om en schweizisk ægtemands ret til at benytte sin tyske hustrus efternavn, og med dommerstemmerne fem mod fire fandt Menneskerettighedsdomstolen, at det var diskriminerende i forhold til retten til privatliv og familieliv at nægte ægtemanden denne ret.

Efter min mening viser den konkrete sag med al tydelighed, at Domstolen fortolker menneskerettighedsbegrebet meget vidt. Der var jo ikke tale om, at manden var udsat for vilkårlige overgreb fra statens side og fik krænket fundamentale rettigheder. Der var alene tale om, at man efter schweizisk navnetradition fik mandens efternavn – dog således at hustruen også kunne beholde sit eget og dermed få et dobbelt efternavn.

Men hvorfor skal Menneskerettighedsdomstolen dog spille tid på en sådan sag? Det er jo i høj grad kultur- og traditionsbestemt, hvornår man kan skifte for- og efternavn. Der er ikke en ensartet tilgang til navnespørgsmål i Europa. Derfor bør Menneskerettighedsdomstolen ikke optræde som et harmoniseringsorgan i dette tilfælde.